

4. Осадчая Г. И. Социология социальной сферы: Учеб.пособ. для студ. вузов, обучающихся по спец. 020300 «Социология» / Московский гос. социальный ун-т Министерства труда и социального развития РФ. – 2.изд., перераб. и доп. / Г. И. Осадчая.– М. : Академический Проект, 2003. – 334с.

5. Прогнозное социальное проектирование и город / РАН; Институт социологии (Москва) / Т. М. Дридзе (отв.ред.). – М., 1994. – 133с.

6. Щеглова С. Н. Социальное прогнозирование, проектирование и моделирование: Учеб.практикум / Московская гуманитарно-социальная академия. Кафедра социологии. / С. Н. Щеглова.– М. : Социум, 2001. – 95с.

УДК 37.013.42:378.1

Вакулєнко О. В.

ОСВІТА ЯК ЧИННИК РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ЗВІЛЬНЯЮТЬСЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Аннотація

Образование как институт социализации играет важную роль в становлении и развитии индивида. Образование есть социальным фактором, который дает возможность человеку самореализоваться в социуме. Научные работники и практики убедительно доказывают, что образование является одним из факторов, который способствует действенной ресоциализации освобожденных из мест лишения свободы.

Актуальність. Право осіб, які знаходяться у місцях позбавлення волі на здобуття освіти здійснюється відповідно до положень міжнародного та національного законодавства про освіту. Україною ратифіковано низку міжнародних нормативних документів, що визнають важливість та регламентують право на освіту у місцях позбавлення волі. Зокрема, Європейські тюремні правила [1], передбачають, що доступ до освітніх програм має бути у всіх ув'язнених і відповідати індивідуальним потребам та спрямуванням ув'язнених. Ст. 77 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями також наголошує на забезпеченні можливості подальшої освіти та необхідності, наскільки це можливо, пов'язувати з діючою в країні системою освіти, з тим, щоб звільнені могли вчитися далі без утруднень [3].

Метою статті є дослідження права на здобуття освіти (загальної та спеціальної) осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, як соціального чинника сприяння їх ресоціалізації.

Права та обов'язки засуджених до позбавлення волі отримувати освіту визначено у Кримінально-виконавчому кодексі України (ст. 107, 125, 148). Відповідно до законів України "Про освіту", "Про загальну середню освіту" для засуджених, незалежно від віку, забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти, створюються умови для самоосвіти. Для засуджених, які не мають робітничої професії, та за якою вони можуть бути працевлаштовані в колонії, відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту» надається можливість здобути спеціальність у ПТУ колоній або на курсах професійного навчання робітників на виробництві. Для завершення загальноосвітнього або професійно-технічного навчання засуджені, які досягли вісімнадцятирічного віку, можуть бути залишені у виховній колонії до закінчення строку покарання, але не довше ніж до досягнення ними двадцяти двох років [5].

На сьогоднішній день загальноосвітні навчальні заклади функціонують при 150 установах Державної пенітенціарної служби України. У 2009/2010 навчальному році із 17,4 тис. засуджених, які не мають загальної середньої освіти, загальноосвітнім навчанням було охоплено 16,2 тис. осіб (або 93% від тих, які не мають середньої освіти). За результатами державної підсумкової атестації знань учнів документи про середню освіту державного зразка за підсумками 2009/2010 навчального року отримали 4593 особи. Кількість учнів у загальноосвітніх школах виховних колоній на кінець 2010 року складала 1154, з яких: у школі II ступеню (6-9 класи) – 454 учнів, у школі III ступеню (10-11 класи) – 700 учнів. За результатами державної підсумкової атестації у 2010 році 485 засуджених отримали документи про освіту, у тому числі: свідоцтва про базову загальну середню освіту – 159 засуджених та атестати про повну загальну середню освіту – 326 засуджених.

Організація професійно-технічного навчання засуджених, у тому числі набуття вищої освіти здійснюється відповідно до законів України "Про вищу освіту" та "Про професійно-технічну освіту" в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Професійне навчання засуджених проводиться серед тих, хто не має професії, або з метою оволодіння суміжною професією, чи підвищення виробничої кваліфікації. Професійне навчання здійснюється як без відриву від виробництва, в робочий час, так і з відривом [4].

За даними Державної пенітенціарної служби при 88 установах виконання покарань функціонують професійно-технічні навчальні заклади, в яких навчається 8,6 тис. засуджених. Отже, переважна частина неповнолітніх та молоді, мають можливість навчатися певної спеціальності й отримати документ про освіту державного зразка, в якому не зазначено специфіку місця розташування навчального закладу.

Зважаючи на високі вимоги до професійної підготовки працівників будь-яких спеціальностей на сьогодні зростає важливість вищої освіти, як можливості гідного рівня працевлаштування та самореалізації. Можна сказати, що в Україні такий напрям ресоціалізації тільки розпочав свою роботу і потребує розробки як науково-методичного, так і законодавчого аспектів. На кінець 2010 р. у вищих навчальних закладах Міністерства освіти і науки України за заочною формою навчання навчалось 17 засуджених [3].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та зважаючи на необхідність дотримання особливих умов щодо засуджених основні форми, які можна застосовувати для навчання у ВНЗ екстернатна та дистанційна. Однак ці форми все одно передбачають певну, хоча й зовсім невелику, частину навчального часу для відвідування вищого навчального закладу. Що в свою чергу є великою проблемою, зважаючи на першочерговість виконання режиму установи. Така проблема потребує розробки та впровадження інституту координаторів (посередників) між вищим навчальним закладом і засудженим, при чому такі координатори мають бути і у ВНЗ, і у колонії. В свою чергу це викликає певні фінансові неузгодження, хто має оплачувати роботу таких людей, якщо це

представники установ. Як приклад, можна навести досвід щодо надання вищої освіти засудженим у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка (кафедра соціальної педагогіки).

Загальною проблемою здобуття вищої освіти засудженими є відсутність єдиного законодавчого механізму, організаційних засад, відповідних навчально-методичних матеріалів щодо навчання такої категорії осіб. На відміну від загальної та професійно-технічної освіти не розроблено системи забезпечення можливості збуття вищої освіти молодим людям, які перебувають у місцях позбавлення волі. Перешкодою у здобутті вищої освіти є також рівень загальної освіти й, відповідно, можливість отримувати вищу освіту переважно на платній основі.

Отже, освіту у закладах відбування покарання можна розглядати не тільки як процес набуття певних знань та умінь, але й як педагогічний процес, який має соціальну спрямованість на формування рівня загальної культури засудженого, формування світогляду особистості, її моральних якостей та поведінки. Освіта сприяє подальшій соціальній адаптації, професійному становленню, психологічній стійкості колишніх засуджених, попередженню рецидивної злочинності у країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Европейские пенитенциарные Правила [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>*
2. *Інформаційні матеріали Державної пенитенціарної служби до Державної доповіді про становище дітей в Україні за підсумками 2010 р. (Архів Державного інституту розвитку сім'ї та молоді, 2011 р.)*
3. *Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
4. *Соціальна педагогіка [За ред. проф. А. Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2009.*
5. *Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі. // За ред. Сильова В.М. – К., 2003. – 222 с.*

Варзар І.М.

НАРИС КОНСТИТУЮВАННЯ ПОЛІТОЛОГО-ЕТНОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

В статті аналізуються історіологічний генезис і політолого-етнологічне содержание політологемы "національна ідея". В фокусі уваги автора – специфіка идеологемного бытия національної ідеї в поліетнічному обществі. Самовиділяється основний теоретичний концепт: для динамічного розвитку любого поліетнічного общества крайне важно диалектическое спрязнение національної ідеї титульного народа і етноессенціальних ідей всех суцхих в стране народо-етносов, – что и необходимо отобразить в Концепции государственной этнополитики имьярек-страны.

І. Із історіології постановки питання про національну ідею

Слово "ідея" (у контекстах з політико-філософськими поняттями "депутат", "матерія", "соціальна природа" та ін.) увів до науково-літературного обігу у 30-х роках XVIII ст. молдавський вчений, російський поет і дипломат **А.Д. Кантемір** [6, с. 107, 112–114]. Його сучасники та однодумці французи **Вольтер** і **Ш.-Л. Монтеск'є** піднесли це слово вже у ранг наукового поняття, – для позначення образу ідейних устремлінь якихось соціально-політичних суб'єктів у межах певної країни чи обмеженого соціокультурного середовища [6, с. 112, 129, 131].

У ранзі соціумо- і державотворчого конструкту словесно та концептуально ще не сформульована національна ідея (далі: **НІ**) перед європейським світом поставала двічі, – (1) на початку другого тисячоліття н. е. в якості ідейної спонуки до формування понад тисячі "національних держав", – фактично, мініатюрних країн, – у рамках Священної Римської імперії **Каролінгів** та (2) у другій половині XIX ст., – у розпливчастому вигляді "об'єднаних ідей" паннеолатинізму, пангерманізму, панславізму тощо, які й втілювалися у факти створення кількох федералістських країн – Румунії (1859 р.), Австро-Угорщини (1867 р.), Італії (1869 р.), Німеччини (1871 р.) та ін.

Суто у політичній сфері окремо взятих країн образ **НІ** вперше "запрацював" у роки розгортання Великої Французької революції кінця XVIII ст. Влітку 1793 р. **Л. Сен-Жюст**, осмислюючи реформаціологічний зміст "радикальної тріади" **Ж.-П. Марата** "свобода – рівність – братерство", підніс ці (на той час – ще буденно пересічні) слова у ранг "політичних ідей" та висловив думку про те, що вони "достойні того, щоб стати на **ідейне озброєння політичного класу** будь-якої революціонізованої країни" [4, с. 25, 27]. Відгукуючись на ідейно-політичний сенс цієї ж тріади, італієць **А. Росміні** (у книзі "Права у громадянському суспільстві", 1836 р.) зазначав: у по-справжньому вільному суспільстві політичні ідеї свободи, рівності і братерства "найперше мають стати на службі" у двох груп політичних громадян "у середовищі будь-якого цивілізованого народу", – у **свідомих учасників політичних виборів** та у **свідомих платників податків** [4, с. 25–27].

Понятійний сленг "політична ідея з етнічно-соціальним відтінком" уперше взяв до розгляду француз **Ж. Мішле**. У книзі "Народ" (1846 р.) він "розщепив" давньолатинське поняття "*natio*" (народ) на два терміни, – 1) на "народ як етнічно-історична спільність" (1978 року обрусілий німець **Ю. Бромлей** підніс цей термін вже у хрестоматійне поняття "**народ-етнос**") та 2) на "**народ-населення**" (або ж "народонаселення") [9, с. 10–11]. А у нас, – півторасти років опісля великого француза, – чи розрізняють ці поняття, які впритул підводять до розуміння глибинного сенсу "національної ідеї"? – Аніскільки! Ба більше того, в парламентських та урядових "верхах" ці поняття просто ототожнюють, – і дана облуда мислення потрапила навіть до Конституції 1996 р., а з тим – до офіційних політичних документів та законодавчих актів.

Відкриття **Ж. Мішле** мало неабиякий вплив на політолого-етнологічну думку 50 – 70-х років XIX ст., коли на континенті почалися своєрідні каскадні аплікації явища "політична ідея" до різних секторів етнічної сфери багатонародних суспільств. Так, 1861 року в законопроекті "Про гарантування національностей і мов в Угорщині" трансільванський румун **А. Моціоні** увів до вжитку поняття "політична нація", а угорець **Ф. Деак** 1862 року прийшов йому на допомогу, уточнюючи: це – "об'єднані **одною ідеєю та метою** однодумці, які діють поза межами правових дозволів/заперечень офіційних політичних властей" [4, с. 27–28].

1870 року угорець **Л. Телекі** у законопроекті "Про національні та етнічні меншини" у контексті етносоціального устрою Австро-Угорщини виділив трьох окремих етнополітичних суб'єктів, – "можливо, колись об'єднаних всекраїною ідеєю та